

Актуальні питання методичного забезпечення судових товарознавчих експертиз

Ірина Орел

головний судовий експерт сектору товарознавчих та гемологічних досліджень відділу судової експертизи № 1 лабораторії судової експертизи, Дніпропетровський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр Міністерства внутрішніх справ України, м. Кривий Ріг, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0009-0004-1905-0072>, e-mail: irinaorel81@gmail.com

Мета доповіді — окреслити основні проблемні питання, що постали перед судовими експертами у межах проведення товарознавчих експертиз з урахуванням викликів сьогодення і впливу військової агресії рф. Визначено основні напрями вдосконалення методик досліджень із урахуванням євроінтеграційного курсу України, потреби у створенні єдиних механізмів, методології та стандартизації експертної діяльності.

Ключові слова: *судова товарознавча експертиза; методичне забезпечення; ринкова вартість; воєнний ризик; гуманітарна допомога; ціноутворення; якість товарів; євроінтеграція.*

Current Issues of Methodological Support of Forensic Commodity Examinations

Iryna Orel

The purpose of this report is to outline the main problematic issues that arose before forensic experts in the framework of conducting commodity examinations, taking into account the challenges of today and under the influence of the military aggression of the Russian Federation. The main directions of improving research methods are identified, taking into account Ukraine's European integration course, the need to create unified mechanisms, methodology and standardization of expert activities.

Keywords: *forensic commodity expertise; methodological support; market value; war risk; humanitarian aid; pricing; quality of goods; European integration.*

Згідно із Законом України «Про судову експертизу» судова експертиза є дослідженням на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів із метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [1]. Отже, експерт — це фахівець, який користується набутими спеціальними знаннями у запитуваних галузях. Під час проведення судових товарознавчих досліджень він також спирається на власні спеціальні знання, отримані за фахом. Метою проведення товарознавчої експертизи є визначення якості, вартості та відповідності стандартам якості. Потреба в товарознавчому експертному дослідженні може виникати як у споживача-покупця, так і у слідчих органів у зв'язку з розслідуванням обставин і предмету скоєного правопорушення. Замовник (ініціатор) судової товарознавчої експертизи формулює мету та коло питань, що підлягають вирішенню експертами-виконавцями. Найчастішими питаннями зазвичай є такі: виявлення типу об'єкта дослідження, його ідентифікація; ви-

явлення відповідності об'єкта дослідження чинним нормативним документам (ДСТУ або ISO), сертифікатам якості тощо; визначення якісних і кількісних змін у предметі дослідження (наявність пошкоджень і дефектів, що обумовлюють втрату якісних характеристик досліджуваного об'єкта); порівняння та встановлення зазначених на етикетці характеристик якостям об'єкта з досліджуваним зразком, визначення належної оцінки природного спаду продукції та методів її списання, визначення відповідності способів та умов, строків та обсягів доставки продукції, умов експлуатації об'єктів згідно з інструкціями їх використання і відповідності таких об'єктів вимогам їх експлуатації; установлення чинників, причин і наслідків зміни якісних характеристик досліджуваних об'єктів і визначення сепараційного обсягу впливу кожного з них на загальну зміну якісних характеристик об'єкту дослідження [2]. Отже, експерт-товарознавець повинен мати надзвичайно широкий спектр знань.

Товарознавча експертиза тривалий час є повноцінною доказовою складовою

у досудових розслідуваннях, що в умовах сьогодення України набуває вагомого значення. Через наявні суспільні проблеми, що загострилися в умовах інвазії та вливання іноземних капіталів кількість товарознавчих досліджень прогресивно зростає. Виокремлюється стрім наявного відхилення цін закупівель від середніх ринкових цін у бік штучного завищення в результаті недобросовісного проведення тендерних закупівель. Завдяки виконанню товарознавчим дослідженням знижується необхідність проведення економічної експертизи, тому що основні питання вже експертно вирішені, що оптимізує та скорочує час досудового розслідування і підвищує значимість товарознавчої експертизи для збереження матеріально-грошових цінностей у фінансово-майнових відносинах суб'єктів господарювання України.

Від початку повномасштабної агресії РФ та з урахуванням дії спрощеної системи продажу товарів і послуг, придбаних за державні кошти, збільшилася кількість певних правопорушень. Тому найбільший попит поміж різновидів товарознавчої експертизи спостерігається у визначенні ринкової вартості товарів і послуг, придбаних за державні кошти. Водночас в інтернеті активізувалися шахраї, які масово пропонують продаж різноманітних товарів, що спричинило збільшення кількості експертиз, пов'язаних із дослідженням неякісних товарів, придбаних через інтернет. Особливо зростала кількість таких досліджень після періодів блекаутів, адже люди масово купували павербанки, електрогенератори, акумуляторні лампи тощо за дуже завищеними цінами, але ці товари виявлялися неякісними, не відповідали зазначеній функціональності та неможливо було перевірити їх працездатність.

Третій важливий напрям товарознавчих експертиз — це розрахунок збитків, завданих воєнною агресією РФ. Ця процедура є необхідною для подальшого отримання компенсацій (репарацій) і відновлення майна. Основні проблемні питання у цьому напрямі — неможливість огляду об'єктів через бойові дії, окупацію або підвищену небезпеку, відсутність документів на майно, коливання цін, оцінка застарілого майна, труднощі іден-

тифікації товарів і відсутність уніфікованих підходів до оцінювання (зокрема, з урахуванням воєнних ризиків). Ці чинники підвищують ризик похибок, вимагають складних розрахунків зносу й урахування інфляційних процесів, підвищують вимоги до кваліфікації експертів і потребують вдосконалення методичної бази.

Водночас з'явився такий напрям товарознавчої експертизи, як дослідження товарів гуманітарної допомоги, під час оцінювання якого виникає багато проблемних питань, оскільки дуже часто не можна знайти аналоги на ринку України, що викликає складнощі для оцінювання та визначення ринкової вартості таких товарів на території України.

У реаліях сьогодення відсутній універсальний коефіцієнт воєнного ризику в ціноутворенні. Підприємства, що здійснюють виробництво, транспортування та логістичне забезпечення у прифронтових районах, змушені враховувати підвищені операційні витрати, додаткові логістичні заходи та страхові ризики. Сукупність цих чинників безпосередньо впливає на кінцеву вартість продукції, збільшуючи її порівняно з ринками, що перебувають поза зоною небезпеки.

Ураховуючи таку ситуацію ключове завдання експерта — забезпечити добирання максимально релевантних джерел цінової інформації, прив'язаних до конкретної місцевості та часових умов, що дає змогу формувати об'єктивні й обґрунтовані висновки щодо реальної вартості товарів у зонах підвищеної небезпеки.

Через зростаючу кількість запитів виникає необхідність розроблення єдиних механізмів і методології проведення товарознавчих експертиз, що забезпечать судовим експертам неупереджені, обґрунтовані та вичерпні висновки.

Основним шляхом підвищення якості товарознавчих експертних досліджень вбачається обґрунтування підходів до оновлення методик судово-товарознавчих досліджень щодо визначення ринкових цін на товари (за групами), що не призводитиме до повторних і додаткових експертиз та відмін судових рішень, а також забезпечить підвищення фінансових судових і слідчих витрат.

Зараз під час проведення товарознавчих експертиз виникає проблема ідентифікації об'єктів дослідження через зростаючий та постійно змінюваний асортимент. Ідентифікація товарів (об'єктів дослідження) спричиняє складнощі оцінки через наявність немаркованої, переробленої або пошкодженої продукції. Інша складність полягає у зміні з часом споживчих властивостей (фізико-хімічних та органолептичних) та потребі в постійному оновленні та створенні нових методик оцінювання стану якості об'єктів дослідження. Виникає необхідність створення єдиних баз даних, що своєчасно оновлюються та доповнюються, щодо характеристик досліджуваних об'єктів товарознавчих експертиз та алгоритмів дослідження з використанням досвіду і матеріалів, що набули експерти-товарознавці раніше для синтезування нормативно-інформативної бази знань.

В умовах руху України до європейської інтеграції та глобальної цифровізації інформації створюються умови для створення єдиних платформ для залучення до обміну інформацією, новими методами оцінки якості об'єктів дослідження, передовим досвідом між фахівцями, створення централізованих баз даних, із вільним доступом до них судових експертів та правоохоронних органів [3]. Це сприятиме підвищенню ефективності експертиз і значно прискорить виконання оперативної роботи правоохоронними органами.

Сучасна товарознавча експертиза забезпечує механізми об'єктивної, науково обґрунтованої оцінки. Якісна товарознавча експертиза має стати ефективним і дієвим щитом для збереження державних коштів і матеріальних цінностей, а також скоротити

строки судового ведення справ під час розслідування кримінальних правопорушень економічного спрямування. Перспективними шляхами розвитку її методичної бази є використання передового європейського досвіду, створення єдиних інформаційних платформ і баз даних для оцінювання якості досліджуваних об'єктів, оновлення та стандартизація методик відповідно до європейських стандартів, а також забезпечення доступу експертів до актуальної та релевантної цінової інформації, що значно підвищить якість, швидкість та ефективність виконання і результативність судових товарознавчих експертиз.

Отже, розвиток і вдосконалення судової товарознавчої експертизи є необхідною умовою захисту державних інтересів, раціонального використання бюджетних коштів і забезпечення справедливості судочинства в Україні.

Перелік джерел посилання

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 14.03.2026).
2. Жеребко О. І. Судово-експертна діяльність: сутність, принципи, організаційні основи : дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2010. 236 с.
3. Беднарчук М., Семак Б. Лабораторні дослідження товарів — вектор європейського шляху розвитку судової експертизи в Україні. Conferința internațională MIJLOACELE TEHNICO-ȘTIINȚIFICE ÎN SERVICIUL EXPERTIZEI JUDICIARE (06 octombrie, Chișinău). LEGEA ȘI VIAȚA. Publicație științifico-practică. Ediție special. Chișinău, 2023. С. 134—136.